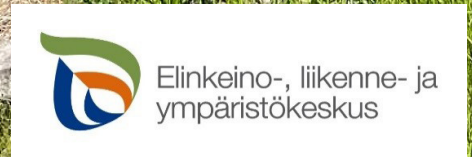
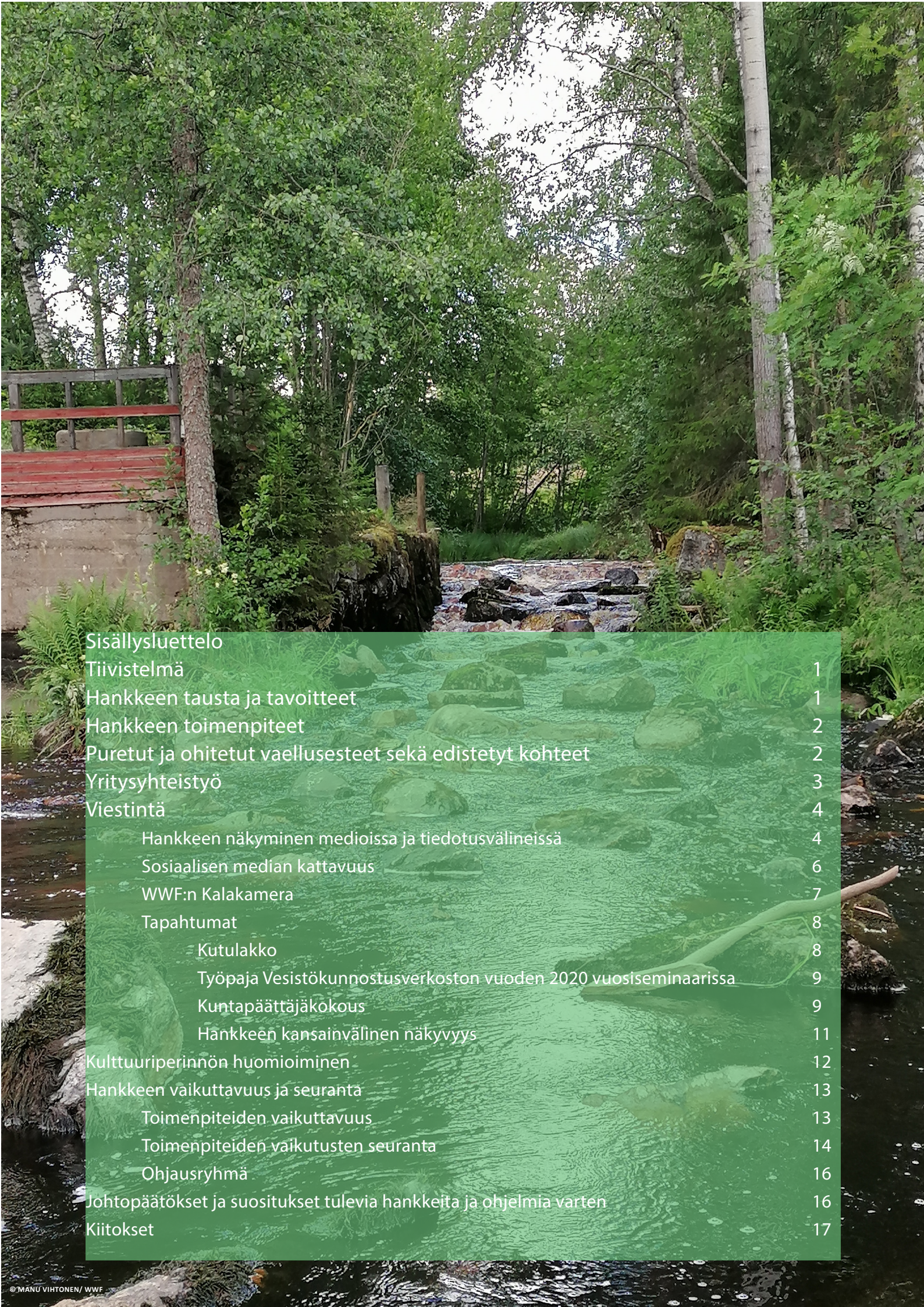

VAUHTIA VAELLUKSEEN- HANKKEEN LOPPURAPORTTI

JENNY JYRKÄNKALLIO-MIKKOLA, MANU VIHTONEN, SAMPSA VILHUNEN

Sisällysluettelo	
Tiivistelmä	1
Hankkeen tausta ja tavoitteet	1
Hankkeen toimenpiteet	2
Puretut ja ohitetut vaellusesteet sekä edistetyt kohteet	2
Yritysyhteistyö	3
Viestintä	4
Hankkeen näkyminen medioissa ja tiedotusvälineissä	4
Sosiaalisen median kattavuus	6
WWF:n Kalakamera	7
Tapahtumat	8
Kutulakko	8
Työpaja Vesistökunnostusverkoston vuoden 2020 vuosiseminaarissa	9
Kuntapäätjäkokous	9
Hankkeen kansainvälinen näkyvyys	11
Kulttuuriperinnön huomioiminen	12
Hankkeen vaikuttavuus ja seuranta	13
Toimenpiteiden vaikuttavuus	13
Toimenpiteiden vaikutusten seuranta	14
Ohjausryhmä	16
Johtopäätökset ja suositukset tulevia hankkeita ja ohjelmia varten	16
Kiitokset	17

Tiivistelmä

Vauhtia vaellukseen-hanke oli 3,5-vuotinen (1.7.2019 – 31.12.2022) ja hanketoteuttajana toimi WWF Suomi. Yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa hankkeen aikana poistettiin tai ohitettiin yhteensä 14 vaellusestettä ja edistettiin 29 patorakenteen poistoa tai tekemistä esteettömäksi. Hankkeen aikana virtavesilajeille vapautui yli 570 km uomaverkostoa, minkä lisäksi uutta lisääntymisympäristöä luotiin noin 1,8 ha. Käyttötarkoituksensa menettäneiden esteiden lisäksi hankkeessa päädyttiin edistämään myös aktiivisessa vesivoima- tai muussa käytössä olevien patojen purkamista ja ohittamista.

Suomi näyttää erinomaista esimerkkiä EU:ssa vaellusesteiden poistamisessa. Sanna Marinin hallitusohjelman tavoitteena on purkaa vaellusesteitä ja kunnostaa kalojen lisääntymisalueita ja maa- ja metsätalousministeriön NOUSU-ohjelma mahdollistaa taloudellisen tuen yksittäisille padonpurkukohteille. Esteiden suuri määrä korostaa, että aktiivisia toimijoita esteiden purkamiseksi tarvitaan lisää. Paikallisilta toimijoilta voi kuitenkin puuttua kokemus ja osaaminen esteiden purkamiseen. Hankkeessa kannustettiin paikallisia toimijoita esteiden purkamiseen, annettiin kohteille taloudellista tukea, asiantuntija-apua, sekä vauhditettiin lukuisten esteiden purkamista. Hankkeessa tehdyn työn lisäksi vaellusesteiden purkamiseen kanavoitiin myös yksityistä rahoitusta, mikä on merkittävää, kun otetaan huomioon rahoituksen krooninen riittämättömyys.

Hankkeessa luotiin kattava yhteistyöverkosto toimijoihin, jotka edistävät vaellusesteiden purkamista ja jotka voivat toimia esimerkkeinä uusille toimijoille. Kaupunkien ja kuntien tekemä työ vaelluskalankantojen vahvistamiseksi ja virtavesielinympäristöjen ennallistamiseksi oli hankkeessa kiitettävää ja toimi erinomaisena esimerkkinä.

Hanke lisäsi yleistä tietoisuutta vaellusesteiden haitallisista vaikutuksista ja niiden poistamisen hyödyistä. Tämän lisäksi tietoisuutta lisättiin virtavesien eliöistä ja muista niihin kohdistuvista uhkista sekä tuotiin esille ratkaisuja vesiluonnon tilan parantamiseksi. Korona-pandemialla ei ollut merkittäviä vaikutuksia hankkeen etenemiseen tai sen tuloksiin.

Hankkeen vaikuttavuuden kannalta keskeistä oli vauhdittaa vaellusesteiden purkamista laajalla maantieteellisellä alueella ja aktivoida paikallisia toimijoita. Hankerahoitus mahdollisti taloudelliset resurssit ostopalveluiden ja työajan muodossa sekä tärkeät viestinnälliset toimet. Hyvin vauhtiin lähteiden kohteiden edistämisen kannalta on keskeistä, että rahoitus on pitkäjänteistä ja mahdollistaa vastaavan työn ja sen laajentamisen myös tulevaisuudessa.

Hanketta rahoittivat Euroopan meri- ja kalatalousrahasto ja WWF Suomi. Lassi Leppinen säätiön merkittävä lahjoitus WWF Suomelle mahdollisti suurimman osan WWF:n omarahoitussuudesta, minkä lisäksi Finnforel Oy tuki yritysyhteistyöllä WWF Suomen omarahoitussuutta hankkeeseen.

Hankkeen tausta ja tavoitteet

Kaikki Suomessa tavattavat vaelluskalalajit ovat uhanalaisia ja suurin syy uhanalaisuuteen ovat erilaiset vaellusesteet, jotka estävät kalojen nousun lisääntymisalueilleen ja sieltä pois (Hyvärinen ym., 2019). Lisäksi patorakenteet estävät myös muiden virtavesilajien vapaan liikkumisen uomaverkostossa. Suomessa on arviolta 5 200 kpl patorakennetta, joista noin 200 on vesivoiman käytössä (Ympäristöhallinto, VESTY-tietokanta). Lisäksi Suomessa on hyvin tiheä tieverkosto, jonka ylitysrakenteista 90 000 on tierumpuja. Näistä puolestaan kolmasosan arvioidaan olevan täydellisiä vaellusesteitä (Eloranta & Eloranta 2016). Vaellusesteiden suuri määrä korostaa tarvetta alueellisille toimijoille, jotka voivat edistää niiden purkamista tai ohittamista. Vaellusesteen poistaminen saattaa viedä suunnittelusta toteutukseen useita vuosia ja vaatii taloudellisia ja henkilöresursseja sekä asiantuntijuutta. Vaellusesteiden purkuun keskittyvillä hankkeilla voi siten olla merkittävä rooli tukea alueellisia toimijoita työssään.

Viime vuosina poliittinen ja yhteiskunnallinen tahtotila on muuttunut vapaita virtavesiä suosivaksi ja Vauhtia vaellukseen- hanke vastasi monien strategioiden ja toimenpideohjelmien tavoitteisiin. Hankkeen toimenpiteet liittyivät kansalliseen kalatalousstrategian tavoitteeseen vahvistaa uhanalaisten ja vaarantuneiden vaelluskalakantojen elinvoimaisuutta sekä palauttaa luontaista lisääntymiskiertoa ja pääministeri Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelman tavoitteeseen purkaa vaellusesteitä ja kunnostaa kalojen lisääntymisalueita. Hanke liittyi myös alueellisiin vesienhoidon toimenpideohjelmiin (2022–2027) keskittyen elinympäristökunnostuksiin ja kalankulkua helpottaviin toimenpiteisiin. EU:n vesipuitedirektiivin mukaan kaikkien jäsenvaltioiden tulee turvata ja saavuttaa pinta- ja pohjavesien vähintään hyvä ekologinen tila. Vaellusesteet saattavat laskea vedenlaadultaan hyvässä tilassa olevien vesistöjen ekologista luokitusta hyvää huonommaksi ja siten hanke edesauttoi myös vesipuitedirektiivin tavoitteiden saavuttamista.

Vauhtia vaellukseen- hanke oli jatkoa vuosina 2017–2019 toimineelle Patokato-hankkeelle, joka oli WWF:n ensimmäinen vaellusesteisiin keskittyvä hanke. Patokato- hanke keskittyi uhanalaisten vaelluskalakantojen elvyttämiseen ja virtavesien hyvän tilan saavuttamiseen. Hankkeen pääpaino oli tierumpujen tekemisessä esteettömäksi virtavesilajistolle. Patokato-hankkeessa tietoisuutta turhista vaellusesteistä onnistuttiin lisäämään ja uhanalaisten vaelluskalojen kantoja saatiin elvytettyä. Hankkeessa tehtiin virtavesikunnostuksia ja palautettiin virtavesiluontoa lähemmäs alkuperäistä tilaansa. Työtä tehtiin usein talkoovoimin ja hankkeessa erityisesti autettiin, aktivoitiin ja sitoutettiin paikallistason toimijoita turhien vaellusesteiden poistamiseksi. Tämän lisäksi Patokato-hankkeen aikana vaelluskalojen esteetön kulku saatiin lisättyä metsäajotieohjeistukseen ja siitä tehtiin valtionavustusten myöntämisperuste. Hankkeen aikana aihepiirin ympärille koottiin merkittävistä toimijoista koostuva yhteistyöverkosto. Myös Patokato-hanketta rahoittivat Euroopan meri- ja kalatalousrahasto (EMKR) ja Varsinais-Suomen ELY-keskus.

Vauhtia vaellukseen- hankkeen tavoitteena oli keskittyä erityisesti käyttötarkoitusta vailla oleviin patoihin; myllyihin ja erilaisiin patoraunioihin, jotka kuitenkin toimivat merkittävänä virtavesilajiston kulun esteinä. Hankkeen tavoitteena oli myös osallistaa yrityksiä mukaan virtavesien ennallistamiseen ja siihen liittyvän työhön ja lisätä suuren yleisön tietoisuutta vaelluskaloista ja virtavesiluonnon monimuotoisuudesta.

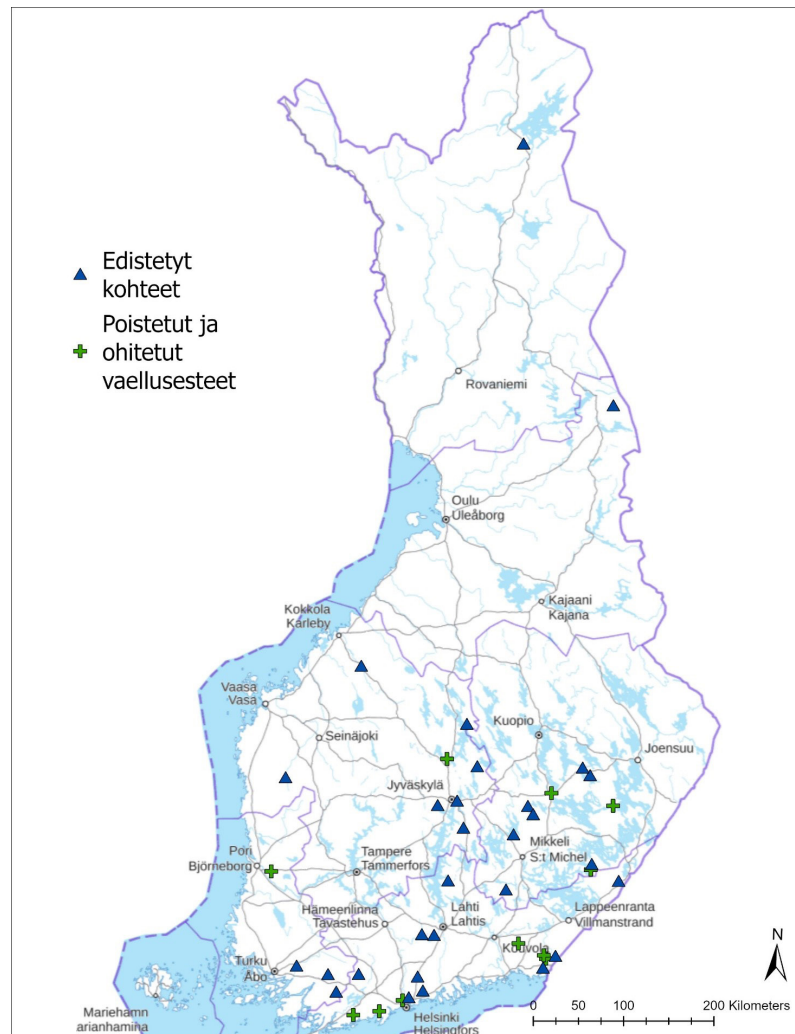
Hankkeen viestinnälliset tavoitteet olivat yleinen tietoisuuden lisääminen, kohderyhmäviestintä ja kansainvälinen työ. Viestinnän avulla tavoitteena oli lisätä suuren yleisön kiinnostusta ja tietoisuutta vedenalaisluonnosta, vaelluskaloista sekä virtavesilajiston uhkista ja ratkaisuista.

Hankkeen toimenpiteet

Puretut ja ohitetut vaellusesteet sekä edistetyn kohteet

Hankkeen pääpaino oli konkreettisessa vaellusesteiden purkuun keskittyvässä työssä. Koska erityisesti suurten esteiden poistaminen suunnittelusta ja luvituksesta toteutukseen vie useita vuosia, hankkeessa myös edistettiin ja vauhditettiin kohteiden poistamista tai ohittamista, jotka hankkeen päättyessä olivat eri toteutuksen vaiheissa. Kaikissa kohteissa toimittiin yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa ja hankkeen rooli oli toimia asiantuntijana, fasilitoijana, rahoittajana, kannustajana ja kirittäjänä. Hankkeen aikana poistettiin tai ohitettiin yhteensä 14 vaellusestettä ja edistettiin 29 patorakenteen tekemistä esteettömäksi (kuva 1). Sekä Mämmenkoskella Äänekoskella, että Vuokalanlankoskella Savonrannassa esteitä purettiin kummassakin kaksi ja Ämmäkosken ohitusuoman rakentamisen lisäksi Varkaudessa purettiin myös Kämärinkoskessa sijaitseva pato. Liitteessä 1 esitetään kohdekohtaisesti hankkeen aikana poistetut ja ohitetut vaellusesteet ja liitteessä 2 hankkeen aikana edistetyn kohteet. Kohteet jakautuivat maantieteellisesti laajalle alueelle ja hanke edisti siten vaellusesteiden poistamista valtakunnallisesti. Poistetut ja edistetyn kohteet sisälsivät käyttötarkoituksensa menettäneitä ja rikkinäisiä tai jopa vaarallisia rakenteita, mutta myös esteitä, joilla oli jokin aktiivinen käyttötarkoitus.

Toteutettujen kohteiden ansiosta vapautuneet kilometrit laskettiin käyttämällä Suomen ympäristökeskuksen avointen paikkatietoaineistojen uomaverkostoaineistoa, joka käsittää kaikki vähintään yli 10 km² yläpuolisen valuma-alueen omaavat uomat ja sisältää myös vesienhoidollisesti merkittäviä alle 10km² yläpuolisen valuma-alueen omaavia uomia. Lisäksi käytettiin joki10-aineistoa, jossa mukana on alle 5 m leveistä virtavesistä vesistön päävirtausreitit sisältäen sekä 2–5 m, että alle 2 m leveitä virtavesiä. Näiden aineistojen päällekkäisyydet poistettiin, jolloin saatiin karkea arvio vapautuneista kilometreistä. Tällä laskutavalla uomaverkoston välissä olevat päävirtausreitit ulkopuoliset järvet eivät lukeudu mukaan, joten todellisuudessa vapautuva uomaverkosto on pidempi. Tunnetut luontaiset ja rakennetut vaellusesteet otettiin huomioon, mutta toisaalta tuntemattomat vaellusesteet mukaan lukien esteelliset tierummut vaikuttavat todelliseen lopputulokseen. Hankkeen aikana vapautui yhteensä 576 km uomaverkosta vapaalle vaellukselle, minkä lisäksi hankekohteilla rakennettiin uutta kunnostettua koskipinta-alaa virtavesilajeille 1,8 ha.

KUVA 1 TAUSTAKARTTA © MAANMITTAUSLAITOS:

Hankkeessa poistettujen tai ohitettujen sekä edistettyjen kohteiden sijainnit

Yritysyhteistyö

Vaellusesteiden suuri määrä korostaa, että niiden purkamiseksi on tärkeää saada myös yksityistä rahoitusta julkisen rahoituksen lisäksi. Hankkeessa kehitettiin toimintamalleja yritysten vahvempaan osallistamiseen vesiekosysteemien ennallistamiseksi sekä haastettiin yrityksiä osallistumaan patojen poistojen kustannuksiin. Kiertovesikasvatettua kirjolohta Varkaudessa tuottava Finnforel Oy saatiin yritysyhteistyötahoksi ja Finnforelin valmistamien 'Saimaan Tuore'-kirjolohtuotteiden myynnistä kerättiin taloudellista tukea vuosina 2020–2022 kattamaan hankkeen omarahoitusosuutta. Finnforelin kautta vaelluskaloille saatiin myös enemmän näkyvyyttä.

Merkittävä yritysyhteistyökumppani oli myös Rudus Oy, joka lahjoitti tärkeän kivimateriaalin Kirk-

konummen Överbyn kalatiehen, Smedsin padon kynnystämiseen Inkooseen sekä Varkauden Ämmäkosken säännöstelypadon ohitusuomaan ja koskialueelle. Lahjoitetun kivimateriaalin avulla hankkeessa säästettiin suuri määrä resursseja, jotka voitiin kohdistaa vaellusesteiden purkamiseen ja se on erinomainen esimerkki siitä, miten yritykset voivat materiaalilahjoituksilla parantaa virtavesien tilaa. Rudus on myös itse viestinyt aktiivisesti virtavesiluonnon merkityksestä ja lisännyt siten tietoa aiheesta.

Äänekosken Mämmenkosken patojenpurun ja kosken ennallistamisen paikallisena toteuttajana toimi Metsä Board Oyj, joka loi luottamuksellisen ja selkeän yhteistyön projektiryhmän eri osapuolten välillä. Metsä Board toimi Mämmenkosken rakennuttajana ja kunnostusprojektin hankehallinnoijana. Yhtiön kohteelle kanavoimat resurssit olivat keskeisiä tämän paikallisesti arvokkaan virtavesiekosysteemin ennallistamiseksi.

Varkauden Ämmäkosken ohitusuoman osalta merkittävän panostuksen antoi Stora Enson Varkauden tehdas, joka lahjoitti pysyvän kymmenen kuution ympäristövirtaaman koskialueelle. Vesimäärän ohjaaminen pois voimalasta koskeen on taloudellisesti merkittävä panostus, mutta myös ympäristötekona esimerkillinen.

Viestintä

Hankkeen keskeiset viestinnälliset painotukset olivat yleinen tietoisuuden lisääminen, kohderyhmäviestintä ja kansainvälinen työ. Viestinnällisenä tavoitteena oli lisätä suuren yleisön kiinnostusta ja tietoisuutta vedenalaisluonnosta, vaelluskaloista sekä virtavesilajiston uhkista ja ratkaisuista. Viestintäkanavia ovat olleet WWF:n sosiaalisen median kanavat (keskeisimpinä Facebook ja Instagram), hankkeen [nettisivut](#) WWF:n verkkosivut sekä Kalakameran näyttösiivu, mediatiedotteet, lehtihaastattelut ja seminaariesiintymiset.

Hankkeen näkyminen medioissa ja tiedotusvälineissä

Vuosina 2019–2022 hankkeesta kertyi WWF:n mediaseurantatyökalun Retrieverin tarjoamien tietojen mukaan 120 mediaosumaa. Luku on suuntaa antava eikä täysin kattava, sillä mediahaun rajaamiseksi osumia haettiin hankkeen nimellä, mutta kaikissa hankkeen tiimoilta ja sen aiheista kirjoitetuissa media-artikkeleissa hankkeen nimeä ei aina ole mainittu.

Näiden 120 osuman joukossa oli 17 WWF:n verkkosivuillaan julkaisemaa artikkelia tai uutista sekä 10 hankkeesta Epressissä lähetettyä tiedotetta. Näin ollen hankkeesta julkaistiin 93 artikkelia tai uutista hankkeen ulkopuolisten tahojen, kuten esimerkiksi tiedotusvälineiden, kaupunkien ja kuntien verkkosivujen sekä ministeriöiden taholta. Medioista hankkeesta uutisoivat vuosien mittaan mm. Helsingin Sanomat, YLE, STT, Maaseudun tulevaisuus sekä lukuisat paikallismediat. Hankkeen yhdessä paikallisten toimijoiden kanssa toteuttamat aktiviteetit eri puolilla maata ylittivät uutiskynnyksen useissa paikallismedioissa, ja hanke onnistuikin tätä kautta lisäämään tietoisuutta luonnonsuojelutyön paikallistason tärkeydestä monella paikkakunnalla.

Koululuokka lahjoitti Haluatko miljonääriksi -ohjelman voittorahoja ympäristöjärjestölle – rahat käytetään padon purkamiseen Järvenpäässä

Helsingiläinen koululuokka voitti 15 000 euroa Haluatko miljonääriksi -ohjelmasta. Luokka antoi siitä siivun WWF Suomelle, joka rahoittaa Haarajoen padon purkutöitä. Purun jälkeen Keravanjoen latvaosiin nousee jatkossa paremmin kalaa.

KUVA 2 TAUSTAKARTTA © MAANMITTAUSLAITOS:

Helsingin Sanomien uutinen Poikkilaakson koululuokan lahjoituksesta WWF:lle 23.12.2019

Vuonna 2019 hankkeessa lähetettiin kaksi tiedotetta; [Hankkeen aloitustiedote](#) 9.9.2019 ja [Kalakameran käynnistyminen](#) 2.10.2019. Lisäksi hankkeen aiheista julkaistiin viisi artikkelia WWF:n verkkosi-vuilla. Hankkeesta kirjoitettiin medioissa 12 kertaa. Aiheet nousivat esimerkiksi tiedotteiden aiheista; hankkeen käynnistymisestä sekä kalakameran avautumisesta. Artikkeleita julkaisivat mm. [Helsingin Sanomat](#), Itä Savo ja [Kymen Sanomat](#). Helsingin Sanomat kirjoitti Vauhtia Vaellukseen -hankkeesta helsinkiläisen koululuokan palkintorahojen saajana (kuva 2).

KUVA 3
Savon Sanomien uutinen Ämmäkoskesta kesäkuussa 2021

KUVA 4
Seura-lehden [artikkeli](#) hankkeesta marras-kuussa 2021

sa sekä projekti että itse hanke nousivat hienosti esiin (kuva 3), minkä lisäksi myös YLE uutisoi molempien mediatilaisuuksien yhteydessä Ämmäkosken projektista uutisissaan sekä radiohaastattelun muodossa YLE:n paikallisuutisiin. Seura -lehti haastatteli hankkeen tiimoilta myös patoalueen omistajia. Jutussa mainittiin mm., että WWF on pyrkinyt Vauhtia vaellukseen -hankkeessaan purkamaan kalojen kulkua haittaavia esteitä (kuva 4).

WWF Suomi on Sysmän Virtaankosken padonpurkuhankkeen keskeisiä tahoja. Vuonna 2021 Virtaankoskesta uutisoivat mm. Etelä-Suomen Sanomat ja YLE. Hankkeen työ sai myös hienon tunnustuksen, kun Kymenlaakson ympäristöpoliittinen neuvottelukunta valitsi Vaalimaanjoen Hauhiankosken kunnostuksen Kymenlaakson parhaaksi ympäristöteoksi 2021. Radio Suomi Kotka kävi kesällä koskella, kun työt olivat käynnissä (kuva 5).

KUVA 5
Radio Suomi Kotkan haastattelu Hauhiankosken kunnostuksesta

Vuonna 2020 hankkeessa lähetettiin kolme tiedotetta. Näistä etenkin Kalakameraa koskeva tiedote meni hienosti läpi noin 14 mediassa. Yhteensä hankkeesta kirjoitettiin medioissa noin 29 kertaa vuoden 2020 aikana. Lisäksi hankkeen tiimoilta julkaistiin viisi verkkoartikkelia WWF:n verkkosivuilla.

Vuonna 2021 hankkeesta kertyi 42 mediaosumaa, joista seitsemän oli WWF:n verkkosivuilla julkaistuja artikkeleita ja kolme hankkeesta lähetettyjä tiedotteita. Ulkopuolisten tahojen julkaisemia uutisia oli 32 kappaletta. Savonrannan Vuokalanreitin avautumisesta tiedotettiin ja uutisoitiin paikallislehdessä laajasti. Kohde on ollut paikallisten asukkaiden näkökulmasta varsin onnistunut. Varkauden Ämmäkoskesta uutisoitiin näyttävästi ja hanke osallistui mediatilaisuuksien järjestämiseen Varkaudessa 9.6.2021 sekä 08.12.2021 Jälkimmäisen yhteydessä julkaistussa hankepartnerien yhteisessä tiedotteessa myös hanke mainittiin. Lisäksi Savon Sanomien ja Varkauden Lehden uutisissa

Vuonna 2022 lähetettiin viisi tiedotetta hankkeen toimenpiteistä joko WWF:n toimesta tai yhteistyökumppanien kanssa yhdessä:

- [Harjunpäänjoen kunnostus](#) (ELY lähetti)
- [Kalakameran startti](#) (kuva 6)
- [Dambusters-dokumenttielokuvan näytökset](#)
- [Ämmäkosken ohitusuoman valmistuminen](#) (kuva 7)
- [Lieviskänkoski](#), Puumala

Kalakamerasta tehty tiedote meni läpi lähes 30 mediassa, muut hankkeen tiedotteet lähinnä aluemedioissa.

Kalakamera kuvasi järvitaimenia Äänekoskella – yllätysvieras ui kuviin ja sai tutkijat ilakoimaan

WWF Suomen Luontoliivissä on seurattu uhanalaisten järvitaimenten elämää, mutta maanantaina suorassa lähetyksessä kalojen perässä sujahteli aivan toisenlainen luontokappale. Äänekosken Mämmenkoskeen sijoitettua suoraa lähetystä voi seurata vielä joidenkin viikkojen ajan WWF:n kotisivuilta.

JAA KOMMENTIT

KUVA 6

Uutisointia Kalakamerasta

KUVA 7

YLE:n uutinen Ämmäkosken koskijuhlasta ja ohitusuoman avajaisista

Sosiaalisen median kattavuus

Hankkeen sosiaalisen median julkaisujen pääkanavat olivat WWF:n Facebook ja Instagram. Niissä seurattiin julkaisujen kattavuutta Facebookin ja Instagramin sekä myöhemmin Metan tarjoamien kävijätietojen puitteissa. Meta määrittelee kattavuusluvun tarkoittavan sitä, kuinka moni ihminen on nähnyt julkaisun ainakin kerran.

Vuosina 2019–2022 hankkeeseen liittyviä julkaisuja julkaistiin Facebookissa ja Instagramissa yhteensä yli 50. Luku ei ole tarkka, sillä osa julkaisuista on mahdollisesti poistunut seurantatiedoista alustojen fuusion yhteydessä tapahtuneiden prosessien vuoksi. Loppuraporttia kirjoitettaessa käsillä olevien julkaisujen yhteenlaskettu kattavuus oli 1 223 670. Tässä joukossa on luonnollisesti mahdollisesti samoja ihmisiä, jotka ovat nähneet useamman eri julkaisun. Facebookissa kattavuus oli reilut 803 000 ja Instagramissa puolestaan runsaat 420 000.

Ilahduttavan suurista kattavuusluvuista on pääteltävissä, että virtavesiaiheet ja uhanalaisten vaeluskalojen suojelu ovat selkeästi löytäneet seuraajansa WWF:n kanavissa ja etenkin Facebookissa aiheesta kiinnostuneita on saatu hankkeen julkaisujen äärelle hyvin. Hankkeen viestinnän ja näkyvyyden onnistumisesta kertoo myös se, että WWF:n teettämien bränditutkimusten mukaan virtavesien ja uhanalaisten kalojen suojelun tunnettuus osana WWF:n työtä on kasvanut suuren yleisön keskuudessa vuoden 2021 27 prosentista vuoden 2022 35 prosenttiin.

Vuonna 2019 hankkeen Facebookin julkaisujen kattavuus oli noin 182 000 ja Instagram-julkaisujen noin 35 600.

Vuoden 2020 aikana WWF:n Facebookissa ja Instagramissa julkaistujen hankkeen aiheita käsittelevien julkaisujen yhteenlaskettu kattavuus oli noin 288 700. Tähän on laskettu yhteen sekä hankkeen tiimoilta julkaistut yleiset julkaisut että Kalakameraa käsittelevät julkaisut. Facebook-julkaisujen kattavuus oli noin 175 400 ja Instagram-julkaisujen kattavuus noin 113 300.

Vuonna 2021 kaikkien hanketta käsittelevien sosiaalisen median julkaisujen yhteenlaskettu kattavuus Facebookissa ja Instagramissa vuonna oli 410 300. Näistä Facebook-julkaisujen kattavuus oli noin 225 000 ja Instagram-julkaisujen noin 185 300.

Vuonna 2022 kaikkien hanketta käsittelevien sosiaalisen median julkaisujen yhteenlaskettu kattavuus Facebookissa ja Instagramissa oli 306 870.

Facebook:

Facebookin- julkaisuja näki yhteensä 220 872 ihmistä. Suosituimpien julkaisujen joukkoon kuuluivat nämä (kattavuusluku suluissa):

[Kalakamera](#) 4.10.2022 (67 862)

[Patojenpurun supersyky](#) 1.9.2022 (58 114)

[Kalakamera](#) 27.10.2022 (33 011)

[Dambusters- elokuvamainos](#) 14.11.2022 (24 814) (Kuva 8)

Instagram:

Instagramissa postauksia näki yhteensä 85 998 ihmistä.

Tässä kanavassa eniten katsojia keräsivät seuraavat julkaisut (kattavuusluku suluissa):

[Kalakamera](#) 27.10.2022 (15 878)

[Patojen purun supersyky](#) 1.9.2022 (23 333)

Lisäksi hankekaudella teetettiin nämä sosiaalisessa mediassa ja sidosryhmätilaisuuksissa jaetut videot:

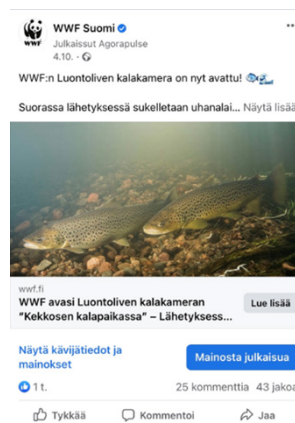
- [Ämmäkosken ennallistamista käsittelevä video](#), joka julkaistiin mm. Facebookissa 25.11.2022

- [Hiitolanjoki timelapse](#) -video, jossa havainnollistettiin padonpurkujen mahtavaa potentiaalia luonnon ennallistamiskeinona. Se julkaistiin mm. Facebookissa ja Instagramissa 21.12.2022

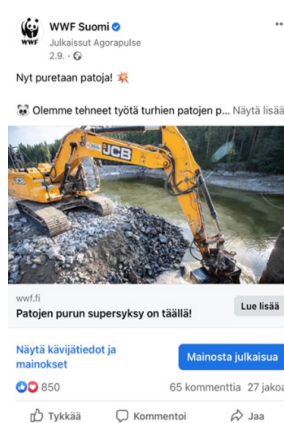
KUVA 8

Dambusters-dokumenttielokuvan mainos

KUVA 9

Esimerkkikuvia hankkeesta tehdyistä sosiaalisen median julkaisuista

WWF:n Kalakamera

Hankkeen yksi menestyksenkäs viestintäkeino oli WWF:n Kalakamera (Luontolive), jonka teknisestä toteutuksesta vastasivat WWF, Live Eye, Pukki, paikalliset kunnat ja vapaaehtoiset. Kalakameralla mahdollistettiin näkymä pinnan alle, virtavesien ja niiden kalojen edelleen melko salattuun ja uhanalaiseen elämään [suomen-](#) ja [englanninkielisellä](#) sivulla.

Syyskuussa 2019 kamera asennettiin ensimmäistä kertaa Etelä-Karjalan Hiitolanjoelle ja se kuvasi vaelluskalojen vedenalaista maailmaa juuri järvilohien ja taimenten parhaan kutuajan kynnyksellä.

KUVA 10 JUSTUS HYVÄRINEN/WWF

Kalakamera Läpväärtin Isojoella

Vuonna 2020 Kalakamera asetettiin myös Hiitolanjoelle. Vedenalaiskuvuissa esiintyi yli kymmenen lajia, kun järvilohien lisäksi kamerassa nähtiin muun muassa saukko ja muita kalalajeja, kuten taimenia, haukia, ahvenia, töröjä, turpia ja seipejä. Hiitolanjoen Kalakameran lähetystä katsottiin kuukauden aikana noin 62 000 kertaa. [Kamera jouduttiin sulkemaan](#) 2.11.2020 viikko etujassa siihen kohdistuneen ilkeiden vuoksi.

Vuonna 2021 Kalakamera asennettiin Etelä-Pohjanmaalla sijaitsevaan Lapväärtinjokeen, jossa elää Selkämeren ainoa alkuperäinen meritaimenen luonnonkanta. Paikallisten ihmisten avustuksella kamera saatiin asennettua meritaimenten mahdolliselle nousureitille (kuva 10).

Kamera avattiin suurelle yleisölle lokakuussa. Kalakameran lähetystä katsottiin kuukauden aikana noin 12 000 kertaa. WWF:n kalakameran parhaat palat vuodelta 2021 löytyvät [täältä](#).

Hankkeen viimeisenä vuonna 2022 Kalakamera asennettiin Mämmenkoskelle Äänekoskelle ja se keräsi 120 000 katsojaa (kuvat 11-12). Lisäksi aiempien vuosien kalakameran kuvausmateriaalia näyttettiin MTV3:n Posse-ohjelmassa, jossa esitettiin WWF:n 50-vuotisjuhlien teemajakso. Sen näki 505 000 katsojaa.

KUVA 11

Kalakamera Äänekosken Mämmenkoskella

KUVA 12

Kalakamerasta uutisointia sosiaalisessa mediassa

Tapahtumat

Kutulakko

WWF järjesti innovatiivisena viestintätampauksena Maailman Vaelluskalapäivänä 24.10.2020 Kutulakko-nimisen [Facebook -tapahtuman](#), johon aktiivisesti ilmoitti osallistuvansa 900 suomalaista. Tapahtuman sivulla vieraili kuitenkin yli 5000 ihmistä, jotka vastaanottivat näin perusviestin vaelluskalojen ahdingosta. Tapahtumakutsumme Facebookissa tavoitti 96 700 ihmistä (kuva 13). Kutulakko-tapahtuman virallisina kasvoina toimivat vapaaehtoispuhjalta toimittaja Mikko 'Peltsi' Peltola ja vuoden 2020 kalastusoppaaksi valittu Mari Elal. He tekivät hankkeen avustuksella useita, vaelluskalojen tilasta ja tapahtuman tavoitteesta kertovia sosiaalisen median julkaisuja.

KUVA 13

Mikko Peltola tapahtuman tunnusta kantava paita päällä, tapahtuman mainos ja tapahtuman toisena kasvona toiminut, vuoden 2020 kalastusoppaaksi valittu, Mari Elal

Työpaja Vesistökuunnostusverkoston vuoden 2020 vuosiseminaarissa

Hankkeen tavoitteena oli myös kansainvälinen näkyvyys. Vuoden 2020 Vesistökuunnostusverkoston vuosiseminaari järjestettiin Teams-etäyhteydellä 27.–28.10. Webinaari oli osa Maailman vaelluskalapäivä 2020-tapahtumia. Vesistökuunnostusverkoston vuosiseminaari oli kaikille avoin. Ensimmäinen päivä oli kansainvälinen päivä eli ns. "The Restore and Remove -webinar", jolloin järjestettiin kansainvälisen seminaariosuuden lisäksi kolme työpajaa. Näistä yksi oli hankkeen ideoima patotyöpaja. Toinen päivä oli kansallinen verkostopäivä, jolloin kokoontuttiin kolmeen teemaryhmään. Teemoina olivat kalavesien hoito, vaelluskalat, valuma-aluelähtöiset kunnostukset sekä verkostoituminen.

Webinaari järjestettiin Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen, WWF:n Vauhtia vaellukseen-hankkeen, Kainuun ja Koillismaan Kalaleaderin, Sisä- ja Itä-Suomen kalatalousryhmien, Luonnonvarakeskuksen, Suomen Ympäristökeskuksen sekä Freshabit LIFE IP- ja Kalatalouden ympäristöohjelma (EMKR) -hankkeiden kanssa yhteistyönä ja yhteisesti suunnittelemana. WWF toimi koko tilaisuuden avaajana, kansainvälisen seminaariosuuden puheenjohtajana sekä vastasi patotyöpajan alustuksesta. Tämän lisäksi WWF toimi aloitteellisesti varsinkin patotyöpajan ja kansainvälisen seminaarin tarkemman ohjelman suunnittelussa. Hanke osallistui myös webinaarin järjestelyistä aiheutuneisiin kuluihin. Yhteistyötahoja olivat myös ympäristöministeriö sekä maa- ja metsätalousministeriö.

Vuosiseminaarin yhteydessä palkitaan vuosittain ansioitunut vesistökuunnostaja. Palkinto ojennettiin vuonna 2020 Etelä-Karjalan virkistysalueäätiölle ja Hanna Ollikaiselle Hiitolanjoelle. Hanke on ollut osaltaan edistämässä Hiitolanjoen tunnetuksi tekemistä (mm. kalakamera 2019 ja 2020). Hanke osallistui 2022 Hiitolanjoen Lahnasenkosken padonpurkuun ja osallistuu myös vuonna 2023 purettavan viimeisen Hiitolanjoen padon, Ritakosken padonpurkuun.

Kuntapäätäjäkokous

Kaikki vaellusesteet sijaitsevat jonkin kunnan alueella ja kunnilla voi näin olla merkittävä rooli padonpuruissa. Kunnat voivat toimia padonpurun rahoittajina, projektien hallinnoijina, mielipidevaikuttajina, sekä kunnallisten energiayhtiöiden omistuksen kautta myös itse patojen omistajina. Hanke ideoi yhdessä maa- ja metsätalousministeriön NOUSU-ohjelman kanssa yhteisesti toteutettavan Elinvoimaa vapaista virroista -kuntaseminaarin (kuva 14), johon kutsuttiin laajasti kuntapäätäjää varsinkin kunnista ja kaupungeista, joissa sijaitsee ekologisesti haitallisia nou-

KUVA 14

Tilaisuuden paperikutsu, joka postitettiin kuntajohtajille ympäri Suomen

suesteitä. Tilaisuus järjestettiin Keski-Suomen suurimman vapaana virtaavan kosken, Kuusaankosken rannalla, Varjolan tilalla, Laukaassa 12-13.5.2022. Tilaisuuden avasi maa- ja metsätalousministeri Antti Kurvinen.

Mukaan kaksipäiväiseen tilaisuuteen osallistui kuntajohtoa reilusti yli 20 kunnasta ja kaupungista. Ohjelma sisälsi asiantuntijaluentoja, paneelikeskusteluja (kuva 15), ja vierailuja lähialueen koskikunnostus- ja padonpurkukohteille (kuva 16). Iltaisella vapaa-ajallaan, osallistujat saivat osallistua aktiiviseen virkistystoimintaan joko kalastuksen tai koskenlaskun muodossa (kuvat 17-18). Ohjelmassa oli myös teemaillallinen, jossa kuultiin kuntien puheenvuoroja kokemuksistaan virtavesityössä (kuva 19).

Tilaisuus oli osallistujille maksullinen ja osallistumismaksulla katettiin majoitus-, ruokailu- ja -ohjelmakulut. NOUSU-ohjelma ja Vauhtia Vaellukseen -hanke vastasivat varsinkin etukäteisjärjestelyistä, kutsujen tuottamisesta ja moderoinnista syntyneistä kustannuksista.

KUVA 15

Kuntapäättäjäkokouksen luento

KUVA 16

Vierailu Mämmenkosken padonpurkukohteelle

KUVA 17

Koskikelkkailua hurjapäille

KUVA 18

Kalastusta siitä pitävälle

KUVA 19

Teemaillallinen kuntapäättäjäkokouksen osallistujille

Hankkeen kansainvälinen näkyvyys

Vuonna 2021 hankkeen kansainvälistä näkyvyyttä edistettiin esiintymällä Dam Removal Europe -verkoston järjestämässä [Removing road dams in Europe](#)- ja [Dam removal goes Alps](#) -webinaareissa, sekä osallistumalla kuukausittaisiin [Dam Removal Europe](#)-verkoston kansainvälisen projektiryhmän päivityspalavereihin. Hankkeen työtä esiteltiin myös Coalition Clean Baltic:n (CCB) järjestämässä padonpurkuaiheisessa webinaarissa 3.3.2021. Vuonna 2022 hankkeen tuloksista ja opeista esitelmöitiin lisäksi mm. [Dam Removal Europe Cafe](#)-webinaarissa, [Lissabonin Connected Rivers](#)-seminaarissa, [Kamp Tage](#)- padonpurkutapahtumassa, sekä [European Rivers Summitissa](#) Brysselissä. Kansainvälisiin esityksiin tai matkakuluihin ei käytetty hankkeen varoja, vaan ne kustannettiin WWF:n sisävesityöhön ja patojen purkuun keskityvistä varoista.

WWF hakeutui mukaan kansainvälisen patojenpuurusta kertovan Dambusters -dokumenttielokuvan tuotantoon. Kuvausryhmän kanssa sovittiin Hiitolanjoen Kangaskosken padonpurun kuvaamisesta syyskuussa 2021, ja Suomessa hyvässä vauhdissa olevaa 'padonpurkuliikkeen' dokumentoinnista järjestämällä elokuvan tuotannolle haastattelumahdollisuuksia paikallisten ihmisten, padonpurkuja edistävien julkisuudenhenkilöiden, WWF:n, ja maa- ja metsätalousministeriön virkamiehien kanssa. Hankkeen työntekijät toimivat tuotannon oppaina ja avustajina, minkä lisäksi hanke kustansi majoitukset ja ateriat kuvauspäivien ajan (kuva 20).

Eurooppalaisia virtavesiluonnon ennallistamishankkeita käsittelevä [Dambusters- dokumenttielokuva](#) valmistui keväällä 2022. Kyseessä on katsaus viiden maan jokien ennallistamiseen, jossa Hiitolanjoki on yhtenä tapausesimerkinä suomalaisista patojenpurkuhankkeista. Elokuva sai ensi-iltansa 18.5.2022 Portugalissa järjestettävän seminaarin yhteydessä, jossa WWF Suomella oli keynote -esitys. Samalla aloitettiin pohjatyö järjestää valmiille elokuvalla näytöksiä Suomessa. Elokuva on raportointipäivään mennessä esitetty ainakin Portugalissa, Saksassa, Itävallassa, Espanjassa sekä Belgiassa.

Syksyllä 2022 hankkeessa vietiin loppuun Dambustersin tuotantoon liittyvä työ ja tuotettiin elokuvan tekstitys suomeksi. Hanke osallistui kolmeen näytökseen ympäri Suomea ja niiden yhteydessä järjestettäviin keskustelutilaisuuksiin, joissa katsojat pääsivät kuulemaan alueellisia ja valtakunnallisia päättäjiä sekä virtavesikunnostusten asiantuntijoita sekä osallistumaan keskusteluun (kuva 21). Näissä näytöksissä oli yhteensä noin 1000 katsojaa. Hankkeen loppuraportin jättämisen aikaan maaliskuun lopussa 2023, eri puolella Suomea oli järjestetty jo kahdeksan erillisnäytöstä elokuvasta.

Hankkeen kokemuksia ja materiaaleja jaetaan myös WWF:n kansainväliselle verkostolle. Lisäksi pyrkimyksenä on saada Dambusters-dokumenttielokuva YLE:n ohjelmistoon. Kesäkuussa 2023 järjeste-

KUVA 20 JENNY JYRKÄNKALLIO-MIKKOLA/WWF

Dambusters -elokuvan kuvaukset Hiitolanjoella syyskuussa 2021

KUVA 21

Paneelikeskustelu Dambusters - elokuvanäytöksessä Helsingissä

tään Ranskassa kansainvälinen patojenpurkukoulutus, jossa hankkeen ja Suomen oppeja esitetään asiantuntijoille 16 eri Euroopan maasta, ja WWF Suomen asiantuntija esittelee myös EMFAF-rahoitusinstrumenttia vaellusesteiden purkuja mahdollistavana.

WWF Suomen kirjoittamien artikkelien pohjalta Dam Removal Europe myös uutisoi kansainvälises-ti useammasta Vauhtia Vaellukseen -kohteesta, esimerkkeinä uutiset [Mämmenkosken padonpurku-projektista](#), [Savonrannan Vuokalankoksen patojen poistosta](#), ja [Virtaankosken padonpurkuprojektista Sysmässä](#), joissa hanke oli myös mainittuna.

Kulttuuriperinnön huomioiminen

Hankesuunnitelmassa huomioitiin, että kulttuurihistorian kunnioittaminen on keskeistä käyttötarkoitusta vailla olevien patojen ja patorauunioiden poistamisessa ja ohittamisessa. Hankkeessa tarkasteltiin ja huomioitiin, onko kohteella kulttuurihistoriallisia arvoja. Kohteissa tehtiin yhteistyötä Museoviraston tai maakunnallisten vastuumuseoiden kanssa, minkä lisäksi Museovirastolta oli edustajat hankkeen ohjausryhmässä. Patokohteiden osalta apuna käytettiin myös aiempia arkeologisia inventointiraportteja. Jos inventointitietoa puuttui tai se nähtiin toteutuksen kannalta oleelliseksi, hankkeessa teetettiin arkeologinen inventointi tai sellainen tilattiin yhteistyötahojen toimesta. Myös hankkeen sidosryhmät olivat suoraan yhteydessä museoihin ja tekivät tarvittaessa yhteisen käynnin edistetyille hankekohteille.

Hankkeen aikana Museovirasto julkaisi [Vesien kulttuuriperinnön toimintaohjelman 2021–2025](#), jos-sa esitetään Suomen virtavesien kulttuuriperinnön tilannekuvaus ja virtavesien kunnostusten hyvät käytännöt. Museovirastossa toivottiin yhteistyötä ja WWF:n mukanaoloa tässä työssä ja ohjelmakaudella.

Hankkeen kohteissa kulttuuriperintöä kartoitettiin esimerkiksi kulttuuriperintöselvityksellä. Jos suunnittelu- tai työmaa-alueen lähistöllä oli muinaismuistolaisilla rauhoitettuja myllyyn liittyviä rakenteita, niin ne huomioitiin ja niihin jätettiin kajoamatta hanketta toteutettaessa. Joissakin tapauksissa alueellinen vastuumuseo saattoi lausua, ettei kunnostuksen osalta ole tarve säilyttää sotien jälkeen rakennettua patorakennetta tai ettei rakenne ole kovin iäkäs, eikä sillä maastotarkastuksenkaan perusteella voitu osoittaa olevan erityistä kulttuurihistoriallista suojeluarvoa.

Jos työmaa edellytti kaivuita ja epäily vanhoista rakenteista oli olemassa, töitä sai tehdä vain arkeologin valvonnassa tai mahdolliset esiin tulleet rakenteet tuli dokumentoida museon ohjeistuksen mukaisesti. Selvästi työmaan ulkopuolelle jääneisiin vanhoihin myllykanavaan tai raunioihin ei kajottu ja työmaatiet suunniteltiin niiden ulkopuolelle. Esimerkiksi vanhat kulttuurihistorialliset myllyn kivijalat olivat tärkeitä säilyttää, mikä oli kunnostuksen ja kulttuurihistorian yhteensovittamisen kannalta erinomainen esimerkki tulevia kohteita ajatellen.

Mikäli pato ei vastannut enää alkuperäistä käyttötarkoitustaan, ei kalataloudelliselle kunnostukselle nähty museoviranomaisen puolesta esteitä. Jos kyseessä kuitenkin oli esimerkiksi toimintakuntoinen museomylly tai pienvesivoimalaitos, museoviranomainen katsoi, että kulttuuriarvojen perusteella mitään rakenteita tai muuta myllyyn liittyvää toimintaa ei saanut heikentää tai muuttaa.

Kunnostuksen tavoite saattoi kalojen vapaa liikkuminen lisäksi olla myös kulttuurihistoriallisesti arvokkaan myllyn rakenteiden suojaaminen, kuten esimerkiksi Hauhiankoskella. Hankkeessa tiedotettiin, että mahdollisimman suuri osa vanhoista ja vielä nähtävissä olevista rakenteista tulee pyrkiä säilyttämään osana kulttuurihistoriallista lähimaisemaa. Yhdessä tapauksessa tosin aiemmin maise-mahistoriallisesti, mutta sittemmin myös riskirakenteiksi katsottu hirsikehikko purettiin, mutta dokumentoitiin ennen sitä.

Hankkeen vaikuttavuus ja seuranta

Toimenpiteiden vaikuttavuus

EU:n biodiversiteettistrategian yhtenä tavoitteena on ennallistaa vähintään 25 000 km vapaana virtaavia jokia EU:n alueella vuoteen 2030 mennessä. Tähän tavoitteeseen verrattuna tässä yksittäisessä hankkeessa vapautettujen yli 570 uomakilometrin määrää voidaan pitää erittäin hyvänä tuloksena, minkä lisäksi suuri osa hankkeessa edistetyistä kohteista tulee tulevien vuosien aikana avaamaan merkittävästi lisäkilometrejä.

Hankkeen rooli poistettujen tai ohitettujen ja edistettyjen kohteiden osalta oli merkittävä. Hankkeen avulla voitiin tuoda asiantuntemusta ja henkilö- ja taloudellisia resursseja padonpurkukohteiden edistämiseksi. Monille paikallisille toimijoille, joilla ei välttämättä ollut kokemusta vaellusesteiden purkamisesta, tällainen tuki osoittautui arvokkaaksi. Hankkeen kautta WWF sai työaikaresurssia, jota voitiin ohjata siihen, että kohteisiin pystyttiin tutustumaan, ja päästiin mukaan varsinaiseen projektiryhmään, mikä mahdollisti myös WWF:n usein mittavan taloudellisen panostuksen kohteille hankkeen ulkopuolisin varoin. Usea hankkeen kohde olisi jäänyt toteutumatta ilman hankkeen toimimista katalyyttinä ja WWF:n panoksen puuttuminen kokonaisrahoituksesta olisi tarkoittanut suurimmassa osassa kohdetta vaellusesteen purun viivästymistä tai projektin pysähtymistä, tai siitä luopumista.

Hankkeessa luotiin kattava yhteistyöverkosto toimijoihin, jotka edistävät vaellusesteiden purkamista ja jotka voivat toimia esimerkkinä uusille toimijoille. Kaupunkien ja kuntien innostaminen vaellusesteiden purkamiseen omilla alueillaan on hyvin tärkeää ja hankkeen kohteiden osalta tällaista esimerkkiä näyttivät Varkauden, Helsingin ja Vantaan kaupungit sekä Kirkkonummen kunta. Vaikuttavuuden kannalta hyvin tärkeää oli myös yhteistyö Museoviraston ja alueellisten museoiden kanssa. Luottamuksen luominen puolin ja toisin vähentää vastakkainasettelua ja luo hyvän pohjan myös tulevalle yhteistyölle.

Julkista rahoitusta on viime vuosina kiitettävästi ohjattu padonpurkukohteisiin erityisesti maa- ja metsätalousministeriön NOUSU-ohjelman kautta. Rahoitus ei kuitenkaan ole täysimääräistä, minkä vuoksi yksityisen rahoituksen löytäminen padonpurkuun ja laajemmin vesienhoitoon on ympäristö- ja monimuotoisuustavoitteiden kannalta erittäin tärkeää. Hankkeen vaikuttavuuden kannalta merkittävää oli, että hankkeen resurssien lisäksi, WWF kykeni kanavoimaan yksityistä rahoitusta vaellusesteiden purkuun. Erityisesti suurten vaellusesteiden purkamisen kustannukset ovat monesti suuria ja hankerahoitus niihin riittämätöntä, miksi yksityisen rahoituksen löytäminen voi monesti olla kohteen poistamiseksi kriittistä. Yksityisen rahoituksen kanavoiminen luonnon- ja ympäristönsuojeluun on tulevaisuudessa yhä tärkeämpää.

Hankesuunnitelmassa esitettiin, että hankkeessa keskitytään erityisesti käyttötarkoitusta vailla oleviin patoihin myllyihin ja erilaisiin patorauuihin. Näiden lisäksi hankkeen kohteiksi valikoitui kuitenkin lopulta rikkinaisia tai jopa vaarallisia rakenteita, luontaisia esteitä ja jopa aktiivisessa vesivoimakäytössä, mutta energiantuotannon kannalta vähämerkityksellisiä patoja. Tätä voidaan pitää erinomaisena tuloksena, kun verrataan EU:n tavoitteisiin keskittyä vaellusesteiden poistamisessa erityisesti käyttötarkoitusta varten oleviin rakenteisiin. Hankkeen avulla osoitettiin, että myös aktiivisessa käytössä olevia rakenteita voidaan purkaa yhteisymmärryksessä patojen omistajien ja muiden toimijoiden kanssa.

Hanke oli mukana alusta lähtien ideoimassa ja kehittämässä tarjouskilpailun soveltamista padonpurkukohteiden löytämiseen ja sen edistämiseksi, että padon omistajat tekisivät päätöksen luopua padostaan mahdollisimman halvalla, mikä lisäisi edelleen vastuullisuutta padonpurkuun ohjattavien varojen käyttöön. Avoin tarjouskilpailu mahdollistaisi mahdollisimman hyvän kustannustehokkuuden patoja purkuun lunastettaessa. Tarjouskilpailun konseptin kehittämien on pitkällä, mutta ei aivan valmis vielä. Kehitystyötä on tehty WWF:n, Luonnonvarakeskuksen, maa- ja metsätalousministeriön NOUSU-ohjelman, Suomen Ympäristökeskuksen, Etelä-Savon ELY-keskuksen ja Helsingin Yliopis-

ton yhteistyönä etäkokouksin, sekä Mikkelissä järjestetyn koko päivän mittaisen työpajan keinoin (kuva 22).

Hankkeen viestinnälliset toimenpiteet olivat onnistuneita ja näkyviä ja voidaan todeta, että hankesuunnitelmassa esitetyt tavoitteet ylitettiin. Sosiaalisen median julkaisuilla tavoitettiin suuri yleisö ja julkaisuilla lisättiin suomalaisten tietoisuutta ja kiinnostusta vesiekosysteemien ennallistamisesta, suojelusta ja vaellusesteiden merkityksestä. Suomalaisten tietoisuus näistä aiheista myös kasvoi hankkeen aikana. Erityisen vaikuttava Kalakamera toi suurelle yleisölle ainutlaatuisen mahdollisuuden vedenalaisen luonnon ja eri vesistöjen reaaliaikaiseen livetarkkailuun.

KUVA 22

Patojenpurun tarjouskilpailun suunnittelupalaveri ELY keskuksen tiloissa Mikkelissä

Korona-pandemia ei vaikuttanut merkittävästi hankkeen etenemiseen tai tuloksiin.

Hankkeen kansainvälinen näkyvyys toi esille kokemuksia Suomessa tehtävästä työstä vaellusesteiden poistamiseksi ja innosti muita maita samanlaiseen työhön. Hankkeen tulokset jäivät siten elämään hankkeen päättymisen jälkeen.

Toimenpiteiden vaikutusten seuranta

Hankkeessa poistettujen vaellusesteiden ja koskikunnostusten vaikutuksista on kerätty seurantatietoa yhteistyössä seurantaan tekevien tahojen ja paikallisten toimijoiden kanssa. Seurantatietoja on saatu erityisesti sähkökoekalastuksilla, kudun tarkkailulla, kutupesäinventoinneilla ja vedenalaiskameroilta tai kalatietelaskureilla. Kalatieseurannoista on saatu nähtäväksi raportteja sekä tietoa muutamilla kohteilla tehdyistä kutupesäinventoinneista. Koskien sähkökoekalastustietoja saatiin sähkökoekalastusrekisterin kautta. Hanke ei osallistunut seurantatutkimusten tekemiseen tai teettämiseen.

Hankkeen keskeisenä seurantatoimenpiteenä oli kuitenkin joka syksyinen vedenalainen Luontolivekalakamera, joka asetettiin hankkeen ensimmäisinä vuosina Rautjärven Hiitolanjoelle. Järvilohen ja -taimenten kudun lisäksi vuonna 2020 toistetussa kalakamerassa saatiin ihastella myös edellisen syksyn kutupesistä syntyneitä pieniä lohikalojen jokipoikasiasia. Vielä tuolloin Laatokan lohien nousu pysähtyi läheiselle Kangaskosken voimalaitospadolle. Seuraavana vuonna 2021 Kangaskosken pato poistettiin.

Syksyllä 2021 kalakamera sukelsi uhanalaisten meritaimenten maailmaan Etelä-Pohjanmaan Lämpväärin Isojoelle. Lämpväärin Isojokeen nousevat taimenet muodostavat Selkämeren ainoan alkupe räisen meritaimenen luonnonkannan. Kamerassa nähtiin rasvaevällisiä luonnontaimenia, jotka ovat kalastukselta rauhoitettuja. Kalakameran välityksellä kerrottiin, kuinka patojen avaaminen ja kalastuksen säätely sekä kutualuekunnostukset voivat positiivisesti vauhdittaa uhanalaisten luonnonkantojen elpymistä.

Hankkeen viimeisenä vuonna 2022 Kalakamera asennettiin Äänekosken Mämmenkoskelle, jossa hanke osallistui pari vuotta aiemmin vaellusesteiden purkamiseen sekä koskikunnostukseen. Kamera asennettiin entisen patoaltaan puolelle, jossa voitiin nähdä kunnostuksen myötä palannutta virtavesi- ja koskilajistoa. Kamerassa nähtiin sisävesien erittäin uhanalainen taimen sekä jokirapu. Lisäksi kamerassa esiintyi usein myös saukko, koskikara, kivisimppu, ahvenia sekä särkikalaja.

Äänekosken Mämmenkoskella oli koskikunnostuksen jälkeen myös hankkeen ulkopuolista kalaston seuranta. Mämmenkoskelta saatiin kalaston seurantatietoja Eurofins Ahma Oy:n sekä Keski-Suo-

men ELY-keskuksen kautta. Mämmentkosken yläosassa olevassa lyhyessä teknisellä kalatieosuudella oli Vaki -kalatielaskuri 2021. Tulosten perusteella koski ja kalatie ovat teknisesti toimiva vaelluskalojen kulkuväylä. Taimenen lisäksi kalatietä pystyivät hyödyntämään myös tavanomaiset järvikalat, kuten lahna, ahven ja särki. Seurannassa havaittiin kuusi eri lajia.

Pohjois-Savon ELY-keskus teetti selvityksiä Mämmentkosken toimenpiteiden vaikutuksista myös vesistöalan konsulttiyritys Vesi-Visio osk:n kautta. Vuosina 2020–2022 sähkökoekalastuksissa koskesta tavattiin mateita, ahvenia, särkiä ja taimenia. Lisäksi Vesi-Visio teki koskessa kutupesäinventointeja. Heti patojen poistuttua, seuraavana syksynä koskessa oli ensimmäiset kutupesät. Koskeen on kuitenkin samanaikaisesti istutettu ja kotiutettu taimenen pienpoikasia, joten istutetun ja luonnonpoikasen erottaminen on tältä osin ollut vielä vaikeaa.

Syksyllä 2019 Vaalimaanjoen Savankoskelle rakennettiin luonnonmukainen nousu-uoma. Koskesta ei Vaalimaanjoen seurantahistoriassa ole aiemmin tavattu luonnontaimenta tai niiden esiintymisestä ei ollut tietoa. Kalatiestä löytyi syksyn 2020 koekalastuksessa ensimmäinen taimen, jonka pituus oli 26,3 senttimetriä ja paino 161 grammaa. Vuonna 2021 kunnostetusta Vaalimaanjoen Hauhiankoskesta löytyi vuoden 2022 sähkökoekalastuksissa lajeina ahven, made, kivisimppu ja taimen. Seuranta oli Saimaan Vesi- ja ympäristötutkimus oy:n tekemä ja Varsinais-Suomen ELY-keskuksen tilaama. Hauhiankosken taimenet ovat peräisin Etelä-Suomen merikalastajien liiton ja Varsinais-Suomen ELY-keskuksen tekemistä istutuksista, jotka liittyvät Mustajoen meritaimenen kotiuttamissuunnitelmaan. Hauhian myllyn omistaja kertoi, että kunnostetusta koskesta nousi ylös silminnähdessä kookas meritaimen.

Summanjoella Koskelan padon lähellä Kouvolassa on ollut jo vuosia säännöllistä sähkökoekalastusseurantaa. Kesällä 2022 oli padon poiston alueelta tavattu yhdeksän taimenen kesänvanhaa poikasta. Kaikkiaan 14 taimenta löytyi kunnostetulta hankealueelta. Ero muutamaan aiempaan vuoteen oli selvä, jolloin kesänvanhoja poikasia oli yksittäisiä tai ei yhtään.

Helsingin Mätäjoen Trumpettikoskella ei ole kunnostuksen jälkeen ollut seurantaa. Mätäjoen alaosalta sijaitsevat kuitenkin Luonnonvarakeskuksen vakiokoealat, jotka ovat vaellusesteiden alapuoleisella osuudella. Luonnonvarakeskuksen 10 vuoden aikana tehdyissä säännöllisissä seurannoissa on havaittu taimenen luontaista lisääntymistä viimeisen viiden vuoden aikana. Lisäksi yksityiset henkilöt ovat kuvanneet mm. YouTube -videomateriaalia esimerkiksi meritaimenen ponnistusyrityksistä Strömbergin puiston putouksen alla 2022. Mätäjoen loppujen esteiden poistamisen suunnittelu ja toteutus etenevät Helsingin kaupungin toimesta, jolloin toimenpiteiden vaikutusten seuranta voi tulevaisuudessa ulottua Trumpettikoskelle ja sen yläpuoleisille osuuksille asti.

Savonrannan Vuokalankoskelta on saatavilla ainoastaan vain ennen hanketta olevaa seurantatietoa. Hankkeessa painotettiin kohteiden seurannan tärkeyttä. Koskikunnostuksen työmaan vastaan- ja käyttöönoton pöytäkirjaan kirjattiin, että kalatalousaluetta veloitettiin seuraamaan kalojen kulkua uomassa. Kohteen valmistumisen jälkeen syksyllä 2021 koskeen nousi ensimmäisiä taimenia, joista on kuvamateriaalia [Vuokalanreitin koskikunnostus Facebook -sivuilla](#).

Kirkkonummen Överbyn padon yhteyteen tehdyn kalatien alueelta löytyi sähkökoekalastusrekisterin mukaan neljä kesänvanhaa ja luonnossa syntynyttä taimenenpoikasta. Lisäksi [Estbyån meritaimen-joeksi Facebook -sivuilta](#) löytyy kuva sukukypsästä taimenesta, joka oli saatu koekalastuksen yhteydessä uuden luonnonmukaisen kalatien yläpuolelta.

Varkauden Ämmäkosken kunnostuksen yhteydessä löytyi myöhään syksyllä 2022 12 taimenen kutupesää. Ämmäkosken ja Kämärin ohitusuomien seurantatarkkailu, kuten koko muun koskiosuuden seurantatutkimukset jatkuvat vielä hankkeen päättymisen jälkeen. Ohitusuoman seurantaan suunnitellaan Kalakameraa vuodelle 2023 ja 2024.

Ohjausryhmä

Hankkeen etenemistä ja kehittämistä varten hankkeelle perustettiin ohjausryhmä. Ohjausryhmä koontui noin puolen vuoden välein pääasiassa etäyhteyksien kautta. Ohjausryhmässä oli kattavasti edustettuna keskeisimpien sidosryhmien ja yhteistyötahojen edustajia. Vuonna 2019 hankkeen ohjausryhmän jäsenet ja varajäsenet olivat:

Harri Aulaskari Uudenmaan ELY-keskus ja Perttu Tamminen, Varsinais-Suomen ELY-keskus Antti Iho ja Janne Artell, Luonnonvarakeskus

Sallamaria Tikkanen ja Maija Matikka, Museovirasto

Jari Ilmonen ja Viliina Evokari, Metsähallitus

Jukka Jormola, Interenv Oy

Markus Penttilä ja Heini Hyvärinen, Virtavesien hoitoyhdistys ry

Matti Kalervo, Kesko Oyj

Terhi Rauhamäki, Rudus Oy

Irene Pirhonen, Niina Koivunen ja Heidi Moisio, Kalatalouden keskusliitto

Markku Marttinen, Vapaa-ajan kalastajien Keskusjärjestö ry

Anssi Eloranta

Vuonna 2020 Perttu Tamminen virkavapauden ajaksi ohjausryhmään liittyi Mikko Koivurinta.

Markku Marttinen Vapaa-ajan kalastajien keskusjärjestöstä jäi eläkkeelle ja hänen tilalleen

ohjausryhmään liittyi Olli Saari, jonka vuonna 2021 korvasi Petter Nissen. Vuonna 2021 Harri

Aulaskarin virkavapauden ajaksi varsinaisen ohjausryhmän jäsenen paikan otti Perttu Tamminen.

Johtopäätökset ja suositukset tulevia hankkeita ja ohjelmia varten

Suomi on näyttänyt erinomaista esimerkkiä muille EU:n jäsenvaltioille vaellusesteiden poistamisessa ja virtavesielin ympäristöjen ennallistamisessa. Riippumatta EU:n biodiversiteettistrategian tavoitteesta vapauttaa 25 000 km uomaverkosta vapaalle vaellukselle, hallitusohjelmakirjaukset vaellusesteiden purkamisesta ja kalojen lisääntymisaluiden kunnostamisesta ovat EU:n jäsenmaissa poikkeuksellisia. Puhumattakaan, että vaellusesteiden purkamiseen ohjattaisiin valtion rahoitusta. Vauhtia vaellukseen- hanke on ollut tärkeä toimija esteiden poistamisessa ja sen aikana on saatu arvokasta tietoa siitä, mitä vaellusesteiden poistamisen vauhdittaminen vaatii.

Hanke mahdollisti monenlaiset resurssit ja rahoitusmallin joustavuus on ollut keskeistä kohteiden edistämiseksi. Taloudellinen tuki kohteille oli jossain tapauksissa avainasemassa, mutta aivan yhtä merkittävää oli, että työaika pystyttiin resursoimaan asiantuntija-apuun sekä paikallistoimijoiden kannustamiseen, aktivointiin ja sitouttamiseen. Vaellusesteiden suuri määrä korostaa, että tarvitaan paljon paikallisia aktiivisia toimijoita edistämään esteiden poistamista. Joskus yksittäisellä toimijalla voi olla tarpeeksi resursseja viedä kohde loppuun saakka omatoimisesti, mutta valtaosa kohteista toteutetaan monen toimijan yhteistyönä aina rahoituksesta, suunnitteluun, kohteen toteutukseen ja seurantaan.

NOUSU-ohjelma on ollut erittäin tärkeä rahoitusväline vaellusesteiden poistamiseksi ja moni hankkeessa puretuista ja edistetyistä kohteista on saanut rahoitusta sitä kautta. NOUSU-rahoitus keskittyy kuitenkin yksittäisten kohteiden poistamiseen. Vauhtia vaellukseen- hankkeen keskeinen anti oli, että siinä edistettiin montaa kohdetta laajalla maantieteellisellä alueella. Oletettavasti Vauhtia vaellukseen -hanke oli ainoa edelliseltä EMKR-rahoituksesta edelliseltä rahoituskaudelta rahoitettu patojen purkuun keskittyvä hanke. Vaelluskalakantojen vahvistamiseksi on erittäin tärkeää, että hankerahoitus nyky muodossaan jatkuisi ja että rahoituksen määrää kasvattaisi, siten että laajempi toimijajoukko voidaan aktivoida virtavesityöhön. Vaellusesteiden purkaminen tuo monesti välittömiä tuloksia ja on siksi merkittävä toimenpide vaelluskalakantojen tilan parantamiseksi. Olisi hyvin tärkeää, että vael-

lusesteiden purkamiseen keskittyviä hankkeita voitaisiin rahoittaa myös tulevaisuudessa Euroopan Meri-, kalatalous- ja vesiviljelyrahaston kautta.

Kiitokset

WWF kiittää Euroopan meri- ja kalatalousrahastoa ja Varsinais-Suomen ELY-keskusta hankkeen rahoittamisesta ja hyvästä yhteistyöstä. WWF esittää myös erittäin lämpimät kiitokset Lassi Leppinen säätiölle suurlahjoituksesta, joka kattoi suurimman osan hankkeen omarahoitusosuudesta sekä Finnforel Oy:lle, joka kattoi osan omarahoitusosuudesta.

Maa- ja metsätalousministeriön NOUSU-ohjelman rahoituksen avulla on pystytty toteuttamaan ennätyksellinen määrä vaellusesteiden purkuja ja ohituksia. WWF esittää lämpimimmät kiitoksensa ohjelmalle ja toivoo, että ohjelmalle saadaan jatkoa ja yhteistyö mahdollistuu siten myös tulevaisuudessa. Alueellisten ELY-keskusten kanssa tehty yhteistyö oli hankkeen kannalta keskeisen tärkeää ja WWF esittää lämpimät kiitokset kaikille hankkeen toimenpiteissä mukana olleille ELY-keskuksille.

Päivastuulliset toteuttajat, jotka paikallistasolla koordinoivat kohteiden poistamista ja ohittamista ovat ne keskeisimmät sankarit virtavesien ennallistamisessa. WWF esittää kaikkien kohteiden päätoimijoille suuret kiitokset aktiivisesta työstä vaellusesteiden poistamisessa ja erinomaisen esimerkin näyttämisestä. WWF kiittää myös kaikkia muita kohteissa toimineita sidosryhmiä hyvin onnistuneesta yhteistyöstä.

Yritysyhteistyö oli hankkeessa hyvin hedelmällistä ja esimerkillistä ja WWF esittääkin suurimmat kiitokset Finnforel Oy:lle, Rudus Oy:lle, Metsä Board Oyj:lle ja Stora Enson Varkauden tehtaalle.

WWF kiittää sydämellisesti Poikkilaakson ala-astetta, joka lahjoitti Haluatko Miljonääriksi -kilpailun palkintorahoistaan merkittävän osan tärkeän vaellusesteen purkamiseen.

WWF kiittää kaikkia ohjausryhmän jäseniä. Ohjausryhmä toi arvokasta asiantuntemusta hankkeeseen ja ohjausryhmän panos hankkeen edistymiselle ja onnistumiselle oli suuri. Erityisesti Luonnonvarakeskuksen erityistutkijan, Antti Ihon asiantuntemus on ollut korvaamaton.

Liitteet:

1. Hankkeessa puretut ja ohitetut vaellusesteet
2. Hankkeen aikana edistetyt kohteet

Lähteet:

Eloranta, A.J. & Eloranta, A.P. 2016. Rumpurakenteiden ympäristöongelmat, niiden ehkäisy ja korjaaminen. Keski-suomalainen pilottitutkimus. - Keski-Suomen ELY-keskus, raportti, 198 s.

Hyvärinen, E., Juslén, A., Kempainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.) 2019. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. Helsinki. 704 s.

Olemme osa laajaa, kansainvälistä WWF-verkostoa, jolla on toimistoja noin 50 maassa ja toimintaa yli sadassa maassa.

Tehtävämme on pysäyttää luonnon köyhtyminen.
Tavoitteemme on rakentaa tulevaisuus, jossa
ihmiset ja luonto elävät tasapainossa.

together possible™